

FOGELSTADKVINNORNAS SEXUALPOLITIK – VAR KOM DEN IFRÅN, VART TOG DEN VÄGEN?

Fogelstadkvinnornas sexualpolitik stod i fokus för ett synnerligen intressant och pedagogiskt strålande föredrag av Hjärdis Levin. Hon klargjorde och exemplifierade även den sexuella revolutionens ursprung och förlopp. Hon försåg oss med nya synpunkter och vädrade ut gamla vedertagna fakta med en oerhörd bravur och kraft.

Hur den kvinnliga forskarens situation kan te sig berörde Levin inledningsvis, när hon nämnde sin handledares och professors kommentar till valet av Elisabeth Tamm som forskningsobjekt: "Det är visst någon som skrivit om eländet förut." Ett viktigt källmaterial för Levins studier av Fogelstadgruppen har nämligen varit den mycket personliga och intima brevväxlingen mellan Elisabeth Tamm och Andrea Andréén.

Föredraget hade sin utgångspunkt i Levins omfattande forskning om sexualmoralens historia. Hon analyserade 1800- och 1900-talens sexualpolitiska debatt som i mycket handlar om den ideologiska striden mellan feminister och sexualliberaler.

Det finns två pregnant skilda linjer i 1800-talets sexualdebatt. Hjärdis Levin åskådliggjorde dessa genom att låta den svarta tavlan på ett mycket instruktivt sätt fyllas av historiska utvecklingslinjer, namn och händelser.

Knut Wicksell och hans föredrag om superiet och prostitutionen på 1880-talet gav upphov till den s.k. wicksellska striden. Konkret och humoristiskt redogjorde Levin för denna och fastslog att de bakomliggande idéerna kom från 1700-talsekonomen Malthus' idéer om överbefolkningens och fattigdomens orsaker. Wicksell presenterade ett enda botemedel mot den sexuella osedligheten, nämligen inskränkning av barnantalet genom preventivmedel. Wicksell förde männens talan. Han menade att de s.k. federationskvinnorna uttalade sig om något de inte förstod, nämligen männens oerhörda lidanden att kontrollera sin könsdrift. Wicksell blev alltså en förespråkare för den sexualliberalism, som i sin förlängning kunde slå över till antifeminism och kvinnoförakt.

Federationen kom ursprungligen från England och etablerade sig som en rörelse i Uppsala på 1880-talet. Det var en grupp kvinnor, som protesterade mot prostitutionen och reglementeringen. De ville göra männen i de högre klasserna medvetna om det felaktiga i att hålla sig med en slavkast av fattiga kvinnor för att tillfredsställa sina sexuella behov. Föraktfullt kallades federationens företrädare, bland vilka märktes t.ex. Lina Sandell, för sedlighetsrörelse. Kvinnorna angrep den sexuella dubbelmoralen, d.v.s. att av kvinnor krävdes oskuld, trohet etc, medan männens sexualdrift ej gick att behärska utan måste tillfredsställas. "Osedliga" böcker och vykort bekämpades. Man krävde samma moral av män som kvinnor. Björnstjerne Björnson går på denna linje i sin bok *En handske* (1883) medan Strindberg förfäktade motsatt mening i *Giftas I och II*, där kvinnans uppgift som mor framhävs.

Fredrika Bremerförbundet, som bildas 1884, går emot Strindbergs åsikter och pläderar kraftfullt för kvinnans intellektuella förmåga och rätt till utbildning. 1897 börjar läkaren Karolina Widerström hålla föredrag om sexualuppfostran. En ung läkare, Ada Nilsson, lyssnar på henne och för senare hennes idéer vidare i *Fogelstadskretsen*.

1902 börjar kvinnorörelsen på nytt gå till storms mot reglementeringen. Socialdemokratiska kongressen kommer 1908 med förnyat krav på sexualupplysning. Ett progressivt budskap är här framhävandet av moderskapet och det betydelsefulla i att understödja mödrarna.

På 1920-talet återkommer samma saker på nytt: könen skall likställas när det gäller sexualmoralen. *Fogelstadskretsen*, t.ex. Kerstin Hesselgren, Ada Nilsson, Andrea Andréen och Elin Wägner debatterade och publicerade sina åsikter i *Tidevarvet*. Frågor som togs upp var de ogifta mödrarnas

situation, abort, moderskapsskydd, prostitution, sexualupplysning och barnbegränsning. En anknytning till federalismens idéer sker på sätt och vis. Elin Wägner och Andrea Andréén har under denna tid även kontakt med socialdemokratiska kvinnor.

1935 kommer Elin Wägner att ingå i Befolkningskommissionen. Hon verkar där för sociala reformer. En hjärtefråga för henne var att kvinnor ej skall skamstämplas då de väntar barn utan att vara gifta. I novellen Utan men skildrar Wägner en våldtagen 11-årings lidanden och hur lagen ställer sig oförstående till flickans traumatiska upplevelser.

En lämplig avslutning till mitt referat av Hjärdis Levins föredrag är att citera hennes ord i boken Testiklarnas herravälde:

"Kampen för kvinnans sexuella frigörelse måste föras av kvinnorna själva, inte bara av folk på samhällstoppen, och inte enbart av specialister på sex. Sexspecialisterna för en reaktionär sexualpolitik. Det är på tiden att de lyssnar på "vanliga" kvinnors definitioner av vad de önskar av sitt liv och sin sexualitet."

Kerstin Pharmanson